

Posudek diplomové práce

Radka Franců: Duchovní doprovázení lidí s mentálním postižením. Příklad pastorační práce v komunitě.

Studijní program: Křesťanská krizová a pastorační práce – diakonika

Spiritualita a duchovní doprovázení lidí s mentálním postižením nebývá často traktovaným tématem. Autorka se věnuje této oblasti jak z hlediska teoretického, tak praktického výzkumu. Uvádí i řadu podnětů k této práci – jednak samotné studium (9), jednak ovšem bezprostřední zkušenost z doby koronavirové (8), ale i velkou zkušenost pracovní (28). Důležité je východisko, že lidé s mentálním postižením žijí své soukromé i pracovní životy a „vnímají a prožívají radosti a bolesti stejně jako kdokoliv jiný“ (8).

Volbě tématu odpovídá i logická struktura zvolené osnovy. V první části jde o vymezení hlavních pojmů, mezi kterými jsou zejména „duchovní doprovázení“, „spiritualita“ a „člověk s mentálním postižením“ a možnosti doprovázení. Kupodivu nejsou podrobněji zmíněné pojmy „pastorační“ či „komunita“, ač se octnuly i v podtitulu diplomové práce. Je však pravdou, že mnohde se stává doprovázení a pastorační práce synonymem. Východiskem je přesvědčení, že člověk s postižením „by měl být nahlížen celostně“ (13), aniž je redukován na určité funkce či výkony. Autorka se úspěšně prodrala i houštím, které se rozrostlo kolem pojmu „spiritualita“ (13n.) a kloní se k pojetí jako „základní lidské potřeby“ (14), která nemusí být podle autorky vnímána vždy z hlediska náboženského (16). Proto se jakožto určitá náplň daného pojmu objevuje například naděje, blízkost, bezpečí, přijetí, překonání strachu, přátelství atd. (17n). Přičemž u doprovázení „je nutné mít na paměti, že prožívání duchovního života nesouvisí s výší IQ, ale s tzv. spirituální inteligencí“ (22). Vzhledem k málo rozvinuté pastorační práci s lidmi s mentálním postižením v českém prostředí, autorka se pokouší hledat analogie například v oblastech práce lidí s demencí. Zdá se, že více se specifické péči věnují speciální zařízení (včetně např. Diakonie) než církve samotné. V každém případě ale křesťanská perspektiva zakotvuje hodnotu každého člověka (např. 26), stejně jako důraz na svobodu a rovnost (62).

Ve druhé části se autorka věnuje především otázkám metodiky výzkumu. K tomu patří i podrobný popis zrání a specifikace tématu (29). Jež ústí do zajímavého cíle – jednak prozkoumat samotné duchovní doprovázení, jednak se naučit něco nového. Důležité je, že obě se děje „společně“, učí se „všichni zúčastnění“ (29). Tím je v samotném celkovém přístupu vnímán týmový, resp. komunitní prvek. Tomu odpovídá i zvolený název výzkumného projektu: „Na jedné lodi“. Velmi cenným – a obdivuhodným – prvkem je skutečnost, že autorka na základě široce pojaté přípravy zařadila lidi s mentálním postižením do role spoluvýzkumníků (29), což je základem zvoleného „participativního výzkumu“ (30nn). Tím se tato část (30-41) stala vskutku neobvyklým, ale velmi názorným a živým svědectvím o komplexně promyšlené práci a postupu. Pro tento typ diplomové práce, domnívám se, klíčová pasáž.

Metodická rozhodnutí pak nacházejí pokračování v kapitole nazvané výsledky výzkumu (41nn). Tato část však představuje zároveň intenzivní reflexi (zejm. např. 47-49) celého dlouhého procesu a zvolených metod spolupráce, jehož součástí byla řada různých skupin a dílčích komunitních projektů. Rozhodně je zajímavé, jakým způsobem autorka užila „techniku grafické facilitace“ (50, resp. 37), doloženou v příloze diplomové práce. Lze rovněž dobře sledovat, jak autorka danou skupinu podněcovala k další činnosti a inovacím, včetně rituálů z různých oblastí (ranní kruh, společné vaření a hostina, umění atd.) (51-57). V závěru autorka reflektuje duchovní doprovázení z pozice své a z pozice výzkumného týmu. Zmiňuje i některé složité situace – únava z pandemie i osobní záležitosti (58n) a jejich vliv na daný výzkum.

Shrnutí výzkumu (60n) skutečně zdůrazňuje hlavní poznatky a ukazuje na důležitost (i prozíravost na počátku) volby participativního výzkumu. Výzkumník a spoluvýzkumníci se učí od sebe navzájem a jsou si přínosem. Pro samotné duchovní doprovázení je klíčová otázka „co se děje, pokud Boha ... vynecháme“, a dokonce ani doprovázející není věřící (63). Sama autorka ponechává na konci otazník a konkrétní odpověď nedává. Ta může být předmětem rozhovoru při obhajobě.

V závěru autorka spíše shrnuje své postupné kroky a formuluje důležité teze. Možná je škoda, že je graficky nějak nezdůraznila. Například že „spirituální potřeby ani zdroje spirituality se příliš neliší od těch, které mají lidé bez kognitivních poruch“, nebo poměrně banálně znějící, ale v důsledku rozhodující větu (i) pro práci s lidmi s mentálním postižením, že „spiritualita má vliv na kvalitu života“ (64). Zvláštní výzvou uvedeného výzkumu byla samotná komunikace s lidmi s mentálním postižením, kterou autorka vyvíjela pro dané účely, ale zároveň na základě dlouholeté práce s těmito lidmi. Pro kterou nachází evidentně stále novou inspiraci a odhodlání.

V úvodu autorka uvádí, že její práce se „snaží nahlédnout“ do uvedené problematiky (8). Možná říci, že tato snaha byla doprovázena vskutku neobyčejným úsilím. Autorka musela pro to překonat řadu obtíží – s literaturou, ale především po stránce metodické. Uvádí řadu vlastních nápadů a přístupů, jak možno tuto součást života lidí s mentálním postižením vnímat a zkoumat. Uvádí na několika místech vcelku cudně, že se spiritualitě lidí s mentálním postižením v českém prostředí pozornost příliš nevěnuje (17, 19, 22, 61 aj.). I proto zaslouží práce velkého ocenění. O to více, může-li čtenář sledovat dlouhodobý a intenzivně promyšlený proces „výzkumu“, resp. života dané komunity.

Bibliografický seznam vykazuje širokou škálu publikací v češtině, angličtině i němčině, a to jak k problematice postižení, tak doprovázení nebo k tématu výzkumných metod. Dvacet závěrečných stran obsahuje přílohy, které dokumentují metodický a inovativní přístup. Jednak plán samotného participativního výzkumu, jednak doprovodné texty, graficky zpracované pro lidi s mentálním postižením.

Po stránce formální je práce zpracovaná velmi přehledně a pečlivě. Z předložené diplomové práce je zřejmá intenzivní a dlouhodobá činnost, která v mnoha ohledech přesahuje obvyklé požadavky na práci daného typu. Domnívám se, že daná práce může dobře sloužit při vzdělávání pracovníků v dané oblasti.

Rád práci doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení A.

Ladislav Beneš, Dr.
Katedra praktické teologie ETF UK

V Praze 1. 6. 2023